

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-316-2-7>

УДК 332.025

Ігор ЧАСТОКОЛЕНКО

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України
<https://orcid.org/0000-0001-9323-2684>

Костянтин ГРИГОРЕНКО

Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України
<https://orcid.org/0000-0003-0811-1496>

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

У статті акцентовано увагу на сучасні трансформаційні зміни в глобальній економіці, які обумовлені процесами цифровізації і інформатизації. Виділено значення інформатизації для економіки України та наголошено на тенденціях, що сформували позитивні передумови для розширення інформаційних технологій на усіх рівнях вітчизняної економічної системи. Проведено аналіз останніх досліджень і публікацій та зроблено висновок про значну увагу вітчизняних науковців до розвитку інформатизації економічної системи та необхідності її покращення через здійснення відповідної державної політики. Метою державної політики інформатизації економічної системи запропоновано розглядати поширення системи цифрових комунікацій та цифрових бізнес-процесів на всю економічну систему країни, конвергенція інституційно-правових та економічних засад та рівня розвитку сектора діджитал-економіки України та країн-ЄС. Стратегічні пріоритети державної політики розділено стосовно економічного (цифровізація галузей Індустрії 4.0 та забезпечення синергії процесів реіндустріалізації та цифрової трансформації національної економіки; забезпечення цифрової комунікації секторів промислового виробництва та ІКТ, освіти й науки, сектора НДДКР; інклюзія суб'єктів сектора ІКТ в систему кластерних структур, інтеграційних об'єднань; зміцнення кібер-, інформаційної та фінансово-економічної безпеки суб'єктів реального сектора економіки; планування та реалізація стратегічних для країни проектів цифровізації) та організаційного (побудова повноцінної організаційно-управлінської системи менеджменту інформатизації національної економічної системи; інтеграція цієї системи в глобальну систему управління цифровими трансформаціями; розвиток вітчизняної системи стандартизації процесів цифрових відносин і комунікацій; покращення системи державного моніторингу та контролю перебігу процесів інформатизації, захисту економічних та споживчих прав на цьому ринку; модернізація системи охорони інтелектуальних цифрових продуктів та послуг) характеру. Визначено інструментарій державної політики інформатизації економічної системи, який враховує їх інституційний, економічний, фінансовий, організаційний, соціальний, політичний, психологічний, інформаційний, ресурсний, мотиваційний, просторово-структурний характер реалізації.

Ключові слова: інформатизація, державна політика, економічна система, національне господарство, стратегічні пріоритети, інструменти.

Ihor CHASTOKOLENKO, Konstantin GRIGORENKO

Cherkassy Institute of Fire Safety named after the Chernobyl Heroes of National University of Civil Defense of Ukraine NTCU Ukraine

STRATEGIC PRIORITIES AND INSTRUMENTS OF THE STATE POLICY OF INFORMATIZATION OF THE ECONOMIC SYSTEM

The article focuses on modern transformational changes in the global economy, which are mainly due to the processes of digitization and informatization. The value of informatization for the economy of Ukraine is highlighted and the trends that formed positive prerequisites for the expansion of information technologies at all levels of the domestic economic system are emphasized. The analysis of the latest research and publications was carried out and a conclusion was made about the significant attention of domestic scientists to the development of the informatization of the economic system and the need for its improvement through the implementation of the appropriate state policy. The purpose of the state policy of informatization of the economic system is proposed to consider the spread of the digital communications system and digital business processes to the entire economic system of the country, the convergence of institutional, legal and economic foundations and the level of development of the digital economy sector of Ukraine and EU countries. The strategic priorities of state policy are divided in relation to the economic (digitalization of Industry 4.0 branches and ensuring the synergy of the processes of reindustrialization and digital transformation of the national economy; ensuring digital communication of the industrial production and ICT sectors, education and science, the R&D sector; inclusion of ICT sector subjects in the system of cluster structures, integration associations; strengthening cyber, information, and financial and economic security of subjects of the real sector of the economy; planning and implementation of digitalization projects strategic for the country) and organizational (building a full-fledged organizational and management system for the management of informatization of the national economic system; integration of this system into a global digital transformation management system; development of the domestic system of standardization of digital relations and communications processes; improvement of the system of state monitoring and control of the process of informatization, protection of economic and consumer rights in this market; modernization of the system of protection of intelligent digital products and services) character. Such a division was also carried out with regard to the tools of state policy: institutional, economic, financial, organizational, social, political - economic in nature; psychological, informational, resource, motivational, spatial-structural - organizational.

Keywords: informatization, state policy, economic system, national economy, strategic priorities, tools.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Відомо, що цифрова трансформація національної економіки являє собою перехід від класичного виробництва й суспільного відтворення до нових технологічних укладів, більш прогресивного типу

розвитку, оснований на високих передових технологіях, зокрема в сфері інформатизації, цифровізації, біотехнологій і т. д. Саме завдяки стратегічній орієнтації на інформатизацію економіки й суспільства низка азійських країн, країн Європейського Союзу та Північної Америки в рази підвищили конкурентоспроможність національного продукту, розширили традиційні та забезпечили створення нових ринків збуту продукції і досягли за рахунок цього високих темпів економічного зростання. Для України ці процеси теж стали характерними, що позитивно включно зі створенням та помітними успіхами діяльності Міністерства цифрової трансформації України. Однак, іншими трендами все ще стали процеси деіндустріалізації економіки, послаблення конкурентних позицій внутрішнього виробництва, зростання імпортової залежності споживчого ринку, переважання енерговитратних низько технологічних галузей у реальному секторі економіки та експорті, що не лише посилює вразливість національної економіки до внутрішніх і зовнішніх макроекономічних шоків, але й істотно послабило економічну безпеку держави.

Відновлення конкурентних позицій, покращення місця країни в системі міжнародного поділу праці, усунення внутрішніх макроекономічних та соціальних дисбалансів і диспропорцій об'єктивно потребує формування та реалізації ефективної державної політики подальшого стимулювання розвитку й поширення процесів цифровізації та інформатизації економіки України та її галузей. Причому цей процес має йти на випередження, адже конкурентні технології у світі постійно розвиваються. Відтак, проблематика та аспекти ідентифікації стратегічних пріоритетів, інструментів і тактичних засобів державної політики, впровадження яких здатне й надалі стимулювати та ефективізувати інформатизацію економічної системи України мають стати актуальність і затребуваність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Глобальними трендами фаворування сучасного економічного зростання у найбільш передових економіках світу, беззаперечно, стали креативні індустрії, інтелектуальна творча діяльність дослідників і винахідників, інноваційні стартапи та венчурний бізнес і т. п. Надалі ці тенденції все активніше переростали у технологічну модернізацію в реальному секторі національної економіки, коли стало зрозуміло, що найбільш мобільними й продуктивними з них в епоху цифровізації все ж стають безпосередньо інформаційно-комунікаційні технології. Ці та інші тренди гарно описані, висвітлені та узагальнені у наукових працях-публікаціях С. Давимуки та Л. Федулової [1, с. 155–206], С. Давимуки, В. Куйбіди та Л. Федулової [2, с. 76–87], О. Сербіна та Л. Галаган [6, с. 1–2], О. Ястремської [7, с. 40–54] та ін.

Останнє десятиліття ознаменувалося достатньо цікавим трендом, коли науковці почали вести мову про діджиталізацію не лише як перспективно-продуктивну тенденцію, але як цілісний сектор національного господарства і окремий вектор економічних відносин. З таких позицій інформатизацію представлено в дослідженнях К. Вакулєнка [8, с. 12–16], І. Вахович та О. Чуль [9, с. 33–39], Т. Поносової, О. Химороди, Н. Тершак [10, с. 81–87].

Коли цифрова трансформації економіки й суспільства стала цільовим орієнтиром соціально-економічного поступу демократичних країн і суспільств широкого поширення набув окремий напрям державного регулювання в цій. Цілковито закономірно, що були напрацьовані специфічні методи, механізми, інструменти й засоби управління, регулювання та стимулювання розвитку відповідних процесів, що добре описані у працях Т. Васильціва, О. Рудковського [3, с. 162–169], Р. Лупака та Т. Штець [4, с. 33–39], О. Тімоніна та Ю. Сиваш [11, с. 177–181] та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Однак, потрібно визнати, що сучасне середовище цифровізації надзвичайно активне й бурхливе, що якнайшвидше проникає у всі сфери суспільного життя та бізнес-відносин, а, відтак, набуває нових форм, методів, зрештою технологій. Разом із ним розвиваються і всі пов'язані з цим негативні процеси, особливо в частині кібер-загроз тощо. Вказане актуалізує потребу в постійному вдосконаленні та розробці нових теоретико-методичних і прикладних засад державної політики, з одного боку, контролю, а, з іншого, – стимулювання перебігу процесів цифрової трансформації національної економіки й суспільства.

Формулювання цілей статті

Метою статті є обґрунтування стратегічних пріоритетів та інструментів державної політики стимулювання та забезпечення розвитку інформатизації економічної системи країни. Поряд з тим ставляться цілі сформувані стратегічний підхід до державної політики інформатизації економічної системи, що буде враховувати управлінські аспекти та практичний інструментарій налагодження стабільних інформаційно-комунікаційних зв'язків на різних рівнях національної економіки і розширюватиме сфери впровадження інформаційних технологій для забезпечення вищої ефективності використання наявного ресурсного потенціалу конкурентоспроможного розвитку.

Виклад основного матеріалу

Постійні структурні трансформації економіки, необхідність пошуку нових ресурсів та одночасна відмова від сировинного типу економічного розвитку визначають напрями розбудови сучасного

національного господарства і вимагають впроваджувати засоби, що стимулюють поступ та підтримують його необхідні темпи. Однозначно, що перехід на прогресуючі та більшої ефективності технології передбачають досягнення успіху країни при забезпеченні соціально-економічного розвитку. Варто виділити значний вплив цифрових технологій та формування через їх впровадження значних конкурентних переваг національної економічної системи, а саме (1) підвищення конкурентоспроможності економіки та забезпечення її високодинамічного темпу розвитку, (2) покращення комунікацій держави, бізнесу, споживацького сектору економіки, (3) забезпечення прозорості державних інституційних органів та суб'єктів бізнесу, (4) розвиток нових форм підприємницької діяльності та покращення адаптації до глобалізаційних тенденцій, (5) пришвидшення розвитку науки, освіти, соціальної та інших гуманітарних сфер економіки, (6) формування та забезпечення нових стандартів якості життя суспільства, (7) підвищення ефективності управління виробничими процесами та розширення способів просування і реалізації продукції, (8) розвиток нових видів економічної діяльності та забезпечення їх ефективності.

Очевидно, що переваги від розширення інформаційних зв'язків в економічній системі є явними та мають прогресивне значення. Можна припустити про посилення ролі інформатизації та необхідність її широкого використання у забезпеченні конкурентоспроможності національного господарства. Такі зміни все більше захоплюють економічну систему і повинні бути регульованими державою, що дозволить забезпечити їх контрольованість, проводити моніторинг, передбачати негативні наслідки та ін.

Першочергово державна політика інформатизації економічної системи повинна бути стратегічно орієнтованою, передбачати економічні та організаційні зміни в національному господарстві і використовувати для цього прогресивний інструментарій (рис. 1).

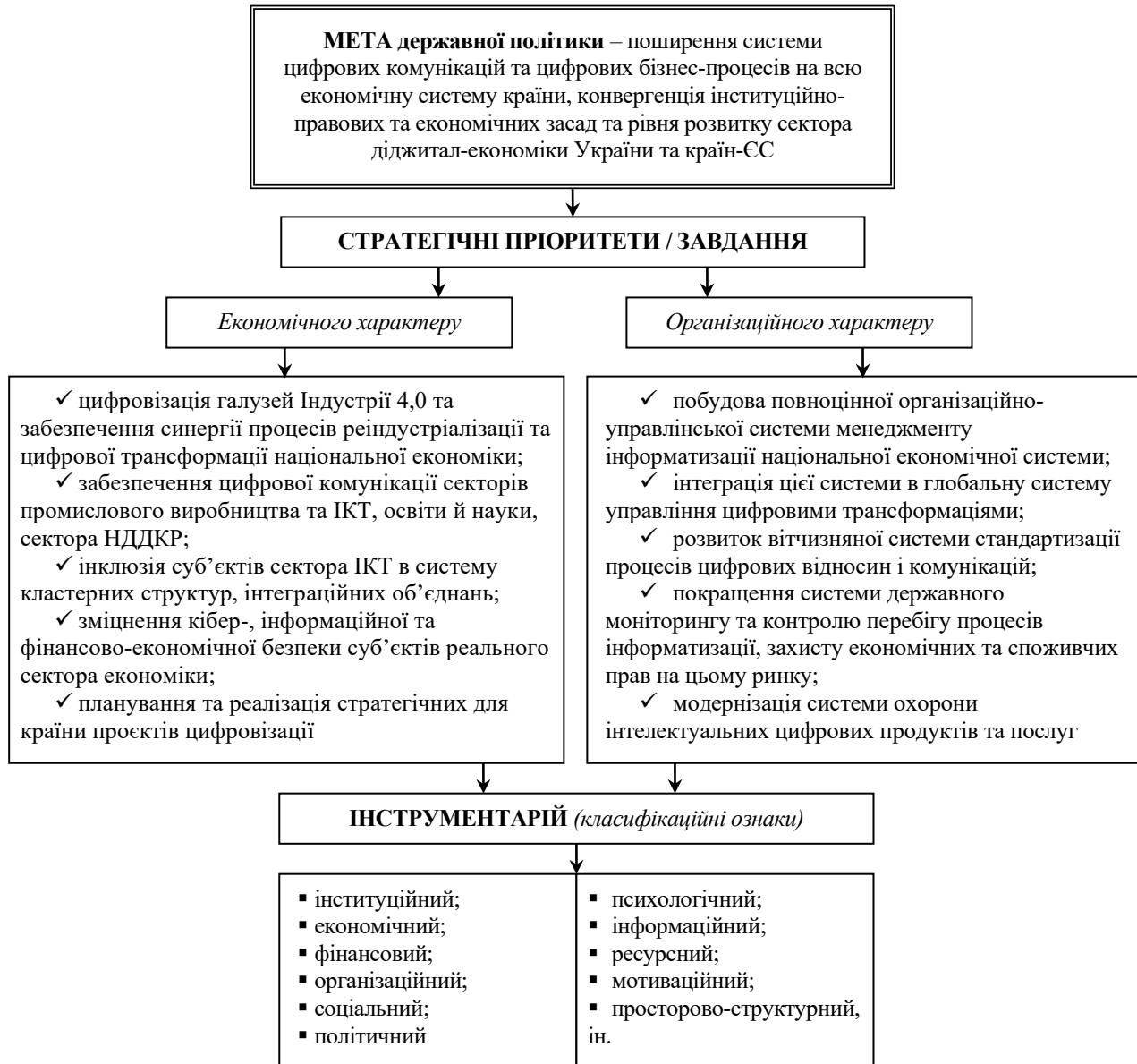

Рис. 1. Мета, стратегічні пріоритети та інструментарій державної політики інформатизації економічної системи України
Джерело: авторська розробка

Державну політику інформатизація варто розглядати як засіб забезпечення адаптації країни до швидкого темпу розвитку світового господарства, що вимагає залучення широкого набору цифрових технологій. Відсутність комунікацій розцінюється як перешкода для формування висококонкурентного національного господарства і завдання держави стимулювати та розширювати сфери застосування цифрових технологій, що забезпечують необхідний рівень інформаційної комунікації. Попри організаційні аспекти, варто наголосити й на економічному змісті інформатизації, а саме поширення цифрових бізнес-процесів, у результаті чого можливо суттєво підвищити ефективність використання наявних ресурсних потужностей для суб'єктів бізнесу та одночасно претендувати на збільшення частки ринку і залучення більшої кількості покупців.

Все більшої актуальності набувають процеси інтеграції та конвергенції, у результаті чого можливо покращити ресурсне забезпечення, якісно розподілити ризики та вирішити складні стратегічні завдання. Така практика набула поширення на різних рівнях економічної системи та апробована низкою розвинених країн й на загальнодержавному рівні. Дійсно економіка України нездатна конкурувати із багатьма країнами стосовно створення та впровадження інноваційно-технологічних продуктів, але очевидним є високий потенціал для досягнення таких результатів. Підтвердженням цього є значна кількість ЗВО та високий рівень освіченості українського суспільства. Попри це наша країна не готова підтримувати високі темпи інформатизації національного господарства і тут одним із шляхів досягнення необхідного результату є інтеграція вітчизняного цифрового сектора в європейський цифровий простір. Таким чином метою державної політики інформатизації економічної системи слід розглядати поширення системи цифрових комунікацій та цифрових бізнес-процесів на всю економічну систему країни, конвергенція інституційно-правових та економічних засад та рівня розвитку сектора діджитал-економіки України та країн-ЄС.

Досягнення мети визначається здатністю попередньо вирішити низку завдань. Враховуючи особливості інформатизації та стан справ щодо її розвитку в Україні вбачаємо виділити стратегічні завдання економічного та організаційного характеру. Вважаємо, що державі необхідно активно стимулювати розвиток галузей Індустрії 4.0 і тут важливе місце займає інформатизація галузей і згідно досвіду високотехнологічних країн є обов'язковою при таких стратегічних цілях держави. Поряд з тим необхідно забезпечити синергію процесів реіндустріалізації та цифровізації економіки, що дозволяє сформувати необхідне середовище для інформатизації та розширити сфери для її впровадження.

Інформатизація дозволяє змінити національне господарство, при цьому повинна розпочинатися із секторів промислового виробництва та ІКТ, освіти й науки, НДДКР. Такі висновки зроблено із того, яку кількість суб'єктів підприємницької діяльності та населення сектори здатні охопити і одночасно мають вагу у забезпеченні розвитку економіки. Завдання державної політики інформатизації забезпечити цифрові комунікації таких секторів, їх постійне покращення та розширення масштабів.

Все більше значення у бізнесі мають тенденції партнерства, співробітництва, що дозволяють об'єднати ресурси і успішно забезпечити досягнення цілей та завдань. Тут важливою є роль інформатизації та держави, в якій вимагається стимулювати інклюзію суб'єктів сектора ІКТ в систему кластерних структур, інтеграційних об'єднань. Водночас при інтеграції важливо забезпечити безпеку і досягнути повноцінного захисту інформаційних даних і тут пріоритетну роль відіграє держава. Від представників органів влади вимагається створити середовище, що дозволяє зміцнити кібербезпеку і поряд з тим стимулювати підвищення рівня інформаційної та фінансово-економічної безпеки суб'єктів реального сектора економіки.

Будь-які зміни вимагають стратегічного оцінювання, у контексті якого можливо вдало спроектувати способи досягнення стратегічних завдань. Держава повинна відігравати головну роль у стратегічному проектуванні, бути ініціатором структурних змін, проводити відповідні інституціональні реформи. Відтак визначальне значення має пріоритет планування та реалізація стратегічних для країни проектів цифровізації.

Поряд з економічними варто виділити й організаційні пріоритети державної політики інформатизації економічної системи. Так, в Україні потребується побудувати повноцінну організаційно-управлінську систему менеджменту інформатизації національної економічної системи, у контексті чого можливо гарантувати успішний розвиток комунікаційних зв'язків у середовищі інформатизації та одночасно забезпечити впровадження прогресивних схем при розв'язанні завдань інформатизації. Водночас, при будь-яких намаганнях розширити масштаби інформатизації, все це повинно корелюватися із глобалізаційними змінами. Відтак, важливим стратегічним пріоритетом державної політики інформатизації є забезпечення інтеграції цієї системи в глобальну систему управління цифровими трансформаціями. У підсумку вдається отримати доступ до сучасних цифрових технологій, мати змогу апробувати їх та розвивати із врахування особливостей національного господарства.

Інтеграція та глобалізація інформаційних потоків є необхідною і є пріоритетним завданням державної системи управління економікою, але одночасно повинен відбуватися й розвиток вітчизняної системи стандартизації процесів цифрових відносин і комунікацій. Це дозволяє полегшити перехід на міжнародні стандарти інформатизації, успішно адаптуватися до них і, у підсумку, створити привабливі інвестиційні умови перед іноземними та вітчизняними бізнес-структурами у секторі цифрової економіки.

Варто виділити й інші функції державного управління інформатизацією економічних системи – моніторинг, контроль, захист. Згідно цього вбачаємо необхідність покращення системи державного

моніторингу та контролю перебігу процесів інформатизації, захисту економічних та споживчих прав на цьому ринку, модернізації системи охорони інтелектуальних цифрових продуктів та послуг.

Поряд із визначенням стратегічних пріоритетів потребується сформувати набір інструментів, що дозволяють забезпечити їх досягнення. При реалізації державної політики інформатизації економічної системи доречно використовувати інструменти інституційного, економічного, фінансового, організаційного, соціального, політичного, психологічного, інформаційного, ресурсного, мотиваційного, просторово-структурного характеру.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Інформатизація є важливим інструментом забезпечення та підвищення конкурентоспроможності економіки, масштаби використання якого повинні активно поширюватися на усіх її рівнях та дієво підтримуватися державними інституціями. Україні за останні роки вдалося отримати значні результати у розвитку інформатизації економічної системи і цьому передувала низка інституційних реформ, зокрема створення Міністерства цифрової трансформації України. Так, за участі держави створено цифрову платформу «Дія», яка вже набула широкого поширення в суспільстві та виконує важливі завдання у забезпеченні комунікації держави, бізнесу, населення.

Отримано висновки, що в рамках державної політики інформатизації економічної системи необхідно розв'язати низку економічних та організаційних завдань і у результаті можливо досягнути позитивних структурних змін в системі державного регулювання національної економіки, бізнесу, громадянського суспільства. Йдеться про впровадження технологій Індустрії 4.0 та забезпечення реіндустріалізації національного господарства, розширення інформаційно-комунікаційних зв'язків підприємств реального сектору економіки, створення прогресивних кластерних бізнес-структур і це лише економічні результати, які можна досягнути в контексті інформатизації національного господарства. Варто виділити й організаційні зміни – це формування повноцінної інституційної системи управління цифровим сектором економіки, забезпечення інтеграції вітчизняної інформаційно-комунікаційної системи в глобальну мережу цифрових потоків інформації, розвиток вітчизняної системи стандартизації процесів цифрових відносин і комунікації та ін. Такий підхід використано при формуванні інструментарію державної політики інформатизації економічної системи.

Подальші наукові пошуки доцільно зосередити навколо аспектів обґрунтування стратегії зміцнення цифрової конкурентоспроможності галузей реального сектора економічної системи України та розширення інструментарію державного регулювання у сфері інформатизації та цифровізації, що дозволить забезпечити досягнення мети і цілей відповідної стратегічної політики.

Література

1. Давимука С. А., Федулова Л. І. Креативний сектор економіки: досвід та напрями розбудови : монографія. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». 2017. 528 с.
2. Давимука С. А., Куйбіда В. С., Федулова Л. І. Тенденції розвитку нової регіональної політики країн-членів Європейського Союзу. Регіональна економіка. 2019. № 1 (91). С. 76–87.
3. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Рудковський О. В. Роль сектору інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні та реалізації потенціалу smart-спеціалізації на регіональному рівні. Держава та регіони. 2019. № 5 (110). С. 162–169.
4. Лупак Р. Л., Штець Т. Ф. Стратегічне програмування державної політики цифровізації реального сектору економіки України. Економіка та держава. 2020. № 1. С. 33–39.
5. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Васильців В. Г. Характеристика функціональних складових економічної безпеки сектору інформаційно-комунікаційних технологій України. Економічний дискурс. 2017. Вип. 1. С. 161–172.
6. Сербін О., Галаган Л. Інновації в науці як чинник розвитку знанневого середовища. Вісник Книжкової палати. 2012. № 5. С. 1–2.
7. Ястремська О. М. Мотивація креативності новаторів : монографія. Харків : ХНЕУ, 2013. 212 с.
8. Вакуленко К. М. Розвиток креативного сектору світової економіки. 2017. URL : <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/23132>.
9. Вахович І. М., Чуль О. М. Розвиток креативної економіки в умовах транскордонного співробітництва. Проблеми економіки. 2014. № 3. С. 182–186.
10. Поснова Т. В., Химорода О. П., Тершак Н. А. Креативна економіка: сутність, особливості та передумови формування. Інтернаука. 2018. № 3 (43), 2 т. С. 81–87.
11. Тімонін О. М., Сиваш Ю. М. Креативність як чинник інноваційної діяльності підприємств. Причорноморські економічні студії. 2016. Вип. 11. С. 177–181.

References

1. Davymuka, S. A. and Fedulova, L. I. (2017). Creative sector of the economy: experience and directions of development. Lviv : Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

-
2. Davymuka, S. A., Kyibida, V. S. and Fedulova, L. I. (2019). Trends in the development of new regional policies of the European Union member states. *Rehional'na ekonomika*, no. 1 (91), pp. 76–87.
 3. Vasylytsiv, T. G., Lupak, R. L. and Rudkovskiyi, O. V. (2019). The role of the information and communication technology sector in the formation and implementation of the potential of smart specialization at the regional level. *Derzhava ta rehiony*, no. 5 (110), pp. 162–169.
 4. Lupak, R. L. and Shtets, T. F. (2020). Strategic programming of the state policy of digitalization of the real sector of the economy of Ukraine. *Ekonomika ta derzhava*. no. 1. pp. 33–39.
 5. Vasylytsiv, T. G., Lupak, R. L., Vasylytsiv, V. G. (2017). Characteristics of functional components of economic security of the information and communication technologies sector of Ukraine. *Economic discourse*, Issue 1. pp. 161–172.
 6. Serbin, O. and Galagan, L. (2012). Innovations in science as a factor in the development of the knowledge environment. *Visnyk Knyzhkovoyi Palaty*, no. 5, pp. 1–2.
 7. Yastremskaya, O. M. and Bardadim, O. I. (2013). Motivation of creativity of innovators. Kharkiv : KhNEU.
 8. Vakulenko, K. M. (2017). Development of the creative sector of the world economy. URL : <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/23132>.
 9. Vakhovych, I. M. and Chul, O. M. (2014). Development of creative economy in conditions of cross-border cooperation. *Problemy ekonomiky*, no. 3, pp. 182–186.
 10. Posnova, T. V., Hymoroda, O. P. and Tershak, N. A. (2018). Creative economy: essence, features and preconditions of formation. *Internauka*, no. 3 (43), pp. 81-87.
 11. Timonin, O. M. and Syvash, Yu. M. (2016). Creativity as a factor of innovative activity of enterprises. *Prychornomors'ki ekonomichni studiyi*, no. 11, pp. 177-181.